

Cuprins

Viața în fragmente	7
EXILUL ÎN FRAGMENTE.....	9
Să scrii exilul.....	9
Sindromul lui Charlot	9
Ciudate coincidențe.....	14
Să scrii.....	25
Scrierea cu tine însuși.....	30
Exil și memorie.....	33
Memoria afectivă	33
Șocuri culturale.....	39
Amintiri în etape.....	50
Memoria familiei.....	60
Prietenii de drum.....	68
STRĂINUL ȘI ÎNSTRĂINAREA	75
Străin la tine acasă.....	75
Străinul în istorie	78
Străinul cultural	81
Sindromul înstrăinării	84
Zone sensibile la diferență.....	88
Străinul între două limbi	98
Străinul și geniul transculturii	101
EXILUL CA PARCURS.....	104
Plecarea din țară.....	104
Mitul Occidentului.....	104
Comunismul trăit	106

Comunicarea paradoxală.....	112
Coada pentru hrană.....	116
Saltul în necunoscut	119
Anatomia unei clipe	122
Rupturi	129
Lumea Nouă	133
Atlanticul mitic.....	133
Montréalul cosmopolit.....	135
Québecul și iarna	140
Canada și singurătățile	145
Un teritoriu, o țară?	145
Singurătatea amerindienilor	149
Canada văzută de imigranți.....	151
Québecul deprimat.....	155
Românii din Québec	162
Reușita în Lumea Nouă	165
În căutarea fericirii	165
America mesianică și reușita	168
Reușita imigranților	171
Brânza și povestea familiei Saputo.....	171
Operele de artă și povestea familiei Hornstein.....	172
Pantofii și Aldo	172
Povestea lui Michaëlle Jean	173
Femei din Québec.....	173
Integrare.....	176
Zidul lui Kafka.....	176
Cum să predai comunicarea?	181
Integrarea, un tren în mers	188
Frici	192
Angoase și terapii	195
Aeroportul și întoarcerile	199
Casa din Montréal.....	200
CE ÎNSEAMNĂ SĂ FII ROMÂN?	204
Ce zic alții despre noi?	206
Cum văd intelectualii interbelici specificul românesc?	208

Cum percep intelectualii de astăzi psihologia românilor „în tranziție“?	211
Cum redescoperă cel plecat România de astăzi?.....	214
ROMANUL ÎNTOARCERII.....	218
Enigma întoarcerii	218
Întoarcerea ca alienare: Milan Kundera	219
Întoarcerea în istorie: Andrei Makine.....	223
Întoarcerea în copilărie: Dany Laferrière	225
Întoarcerea ca dezorientare: Amin Maalouf	228
Întoarcerea ca așteptare: Constantin Stoiciu	231
Epilog	235

© 2014 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: Carmen Parii

Foto autoare: din arhiva personală

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

STOICIU, GINA

Exilul: viața în fragmente / Gina Stoiciu. – Iași: Polirom, 2014

ISBN print: 978-973-46-4187-1

ISBN ePub: 978-973-46-4316-5

ISBN PDF: 978-973-46-4317-2

821.135.1(71)-94

Printed in ROMANIA

Gina Stoiciu

EXILUL

Viața în fragmente

POLIROM
2014

În lunga vară fierbinte a azilului politic am retrăit și magia universului. A fost epoca mea de sublim astral. Nu mai trăisem cu mintea îndreptată spre univers de multă vreme. Mai exact, din copilărie, de la vacanțele la Soveja, când mergeam la Radu și Domnica, niște mocani drăguți care nu aveau copii și ne adoptaseră în vacanțele de vară. Aveau cai și mergeau la pășune cu oile și vacile; dormeam adesea pe dealuri în clăia de fîn, privind la cer și la stele.

Regăseam imensul azur al cerului. Uitasem de miliardele de stele din galaxia noastră și de miliardele de galaxii din univers. Eram copleșită de cerul înstelat. În copilărie mi se părea că așa este cerul mocanilor și că Dumnezeu îi iubește de le dă așa dealuri, așa cer și așa mirosuri. Zgomotul tălăngilor de la gîtul vacilor care se întorceau acasă pe înserat, când începea să miroasă a mămăligă și a lapte fiert, îmi revenea în gînd ca una din marile bucurii ale copilăriei.

Acum aveam sentimentul unei singurătăți astrale; nu eram decît o făcîmă din marele univers. Ce importanță avea un destin la scară cosmică? Ce înseamnă la scara universului o familie plecată în lume ca să-și caute un alt rost?

În vara aceluia an, m-am gîndit și la divinitate. Contemplam furtuna de foc pe care o producea soarele la asfințit, cînd cobora încet în mare, ca să se răcoască. Luna calmă și imperturbabilă se juca în oglinda mării. Simțeam forțele cosmice invizibile din jur și micul nostru destin nu era decît un punct care licărea, tresărea și tremura în această imensitate tăcută. Și îmi aminteam de Dumnezeu, așa cum l-am întîlnit în vacanțele și în basmele copilăriei mele.

Un om bătrîn cu barbă albă. Un țaran care trudește pe cîmp. Un mocan care stă toată vara pe dealuri, cu cerul înstelat deasupra capului și cu animale duioase pe lîngă el: vaci, cai, gîște și capre. Care doarme pe claia de paie și mănîncă adesea caș afumat. Ce să caute Scaraoțchi acolo, pe dealuri? Cel mult mai lua chipul unui țap răutăcios și încăpățînat, pe care trebuia să-l lași în pace, pînă „ieșeau dracii din el“.

Mocanii mei nu erau bigoți și credința lor nu se mărginea la a-și face cruci și a merge la biserică. Ei credeau în cer și în ploaie, în recoltele bune pe care le dădea Dumnezeu. Credeau în spiritul creștin al satului; în sat, toate porțile și ușile rămîneau deschise. Dumnezeu era în covoarele pe care le țeseau și în fotele și iile cusute cu migală în timpul iernii ca fetele și femeile să fie frumoase în timpul sărbătorilor de vară care se organizau pe deal, cînd cele nemăritate își puneau garoafe în păr.

Există credincioșii smeriți care merg la biserici, își fac mereu cruci și asistă la slujbe dintr-un simț al datoriei, o datorie lăsată de Dumnezeu. Acolo se întîlnesc cu alți credincioși. În sate oamenii au continuat să meargă la biserci și în timpul comunismului.

Există atei care nu cred decît în ceea ce a fost demonstrat. Generația mea nu avea voie să meargă la biserică decît la înmormîntări. Cred că generația mea făcea parte mai degrabă din categoria de agnostici, care preferau să nu se pronunțe, pentru că nu aveau probe nici pentru existența, nici pentru inexistența divinității. Unii dintre ei se temeau de pedeapsa lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu există totuși? La facultate am vorbit de transcendență și încercam să o explicăm cumva.

Eu cred că Darwin, Einstein și Dumnezeu se înțeleg bine. Cred în „flautistul invizibil“ al lui Einstein și în forțele invizibile care ne depășesc puterea de înțelegere și ne determină existența. „Muzica misterioasă a flautistului invizibil? Totul este determinat de forțe asupra cărora nu exercităm nici un control. Și asta e valabil și pentru insecte, și pentru stele. Noi toți – ființele umane, vegetația sau praful cosmic – dansăm după o muzică misterioasă, intonată din depărtări de un flautist invizibil.“ Acest flautist invizibil ne orchestrează viața.

Îi invidiez pe credincioși, pentru că în marile încercări ale vieții îl transformă pe Dumnezeu în aliat psihologic. Enache spunea mereu: „Așa să ne ajute Dumnezeu!“. Îl vizita mereu Sfântul Duh ortodox, aducându-i mesajul credinței și speranței. Enache, țăran statornic în credințele lui, îl avea pe Dumnezeu de partea sa. Dumnezeu îi dăduse dreptul să fugă de comunism, Dumnezeu îi indicase calea Canadei, cu lacurile și pădurile la dispoziție. Și tot Dumnezeu avea să-l recompenseze pentru curajul și îndrăzneala lui.

Dar „cred“ în Kazantzakis, în personajele lui care sînt oameni deveniți zei, și nu zei deveniți oameni. În cărțile lui, preoții ortodocși poartă într-o mîină crucea și în cealaltă sabia sau pușca; se bat cu turcii pentru libertatea satului lor. În *Ultima ispită a lui Isus*, autorul se întoarce la Isus din Nazaret, omul care nu poate rezista tentațiilor lumești. Isus din Nazaret este întruparea terestră care se luptă cu limitele omenești, cu suferința. El devine erou al istoriei, pentru că se luptă cu o forță supraumană. Mitul l-a transformat apoi pe Isus din Nazaret în omul sacrificiului; el s-a sacrificat pentru a răscumpăra păcatele lumii. Chiar dacă istoria

a precedat mitul, legendele devin mai adevărate decît realitatea. Nu sînt miturile niște povești create de grecii antici pentru a explica originea zeilor? Mitul este o poveste despre eroi, care împletește întîmplarea istorică, fabula și legenda. Chiar dacă pentru un observator din exterior mitul nu e credibil, el rămîne valabil pentru comunitatea care-l povestește și-l trăiește.

În istorie, Isus a fost un Mare Om, cu viziuni revoluționare și umaniste. Cu el începe poziționarea individului în centrul lumii, pentru că un individ singur se opune religiei comunității din care face parte. Ca ființă istorică, spune Mircea Eliade, omul îl omoară pe Dumnezeu și, după această crimă, omul decide sau este forțat să trăiască cu el însuși, exclusiv în istorie. Dar memoria colectivă reține din istorie arhetipul lui Christos, modelul mitologic al lui Dumnezeu devenit Om, care se sacrifică pentru Om. În cultura noastră creștină, Christos este și om, și supraom, și erou, și mit.

Spune Nietzsche: atît istoria, cît și mitul sînt necesare pentru sănătatea omului, a unui popor și a unei culturi. Mitologia nu poate funcționa decît ca o ameliorare a prezentului; ea recurge deci la procedeul de mistificare istorică. Avîndu-l pe Christos, omul l-a putut inventa pe Antichrist. Omul lui Nietzsche este o verigă între animal și Supraom, un funambul, un acrobat care privește vidul. Și cu cît omul privește mai intens vidul, cu atît vidul privește mai mult în om. Tot Nietzsche spune că grecii au inventat apolinicul, lumea artelor, pentru a acoperi prăpastia vieții, dionisiacul. Lumea artelor este lumea frumosului, a iluziilor.

Etapă azilului politic fost o etapă de umilitate. Poate pentru că în momente de cumpănă devenim mai sensibili la misterele universului și mai puțin sensibili la detaliile cotidiene. Bătrîni noștri spuneau că

încercările și cumpenele te fac mai înțelept și te apropie de adevărul vieții. Cred că aveau dreptate.

Rupturi

Tindală: Murim de dragul morții, Păcală?

Păcală: Murim de nevoie!

De ce gândul la moarte se schimbă mereu?

La moartea fratelui meu, în 2011, la Montréal, m-au năvălit amintirile frumoase din copilărie, uitate. Cum ne împărțeam pomii fructiferi din grădina bunicilor și cum ne certam dacă unul dintre noi mânca din fructele interzise. Cum alergam pe acoperișurile caselor. Cum ne pierdeam în via bunicilor, mîncînd din strugurii abia copti. Cum o dată am băut vin dintr-un butoi mare. A fost prima noastră beție. Cum altă dată am necăjit un berbec, care ne-a alergat scoțîndu-ne la iveală calitățile de sprinteri. Cum la București ne-am ascuns într-un cavou, la Cimitirul Bellu. Ce tare ne-am speriat! Dar după ce am făcut-o, am alergat pe acoperișuri, făcînd echilibristică.

Mi-am adus aminte cum ne disputam dragostea lui tata și ce fericiți eram cînd ne ținea pe amîndoi de mîna. Mi-am amintit și de mutările frecvente din copilărie. De aerul trist pe care îl avea tata chiar și cînd zîmbea. Cred că de la el am moștenit melancolia care se strecoară și în clipele de bucurie, ca și cum bucuria ar veni la pachet cu o umbră de tristețe. Eu măsuram intensitatea emoției tatălui meu după modul cum îmi strîngea mîna în palmă.

Mi-am amintit și de certurile frățești. Fratele meu, eternul rebel, lua în mod recurent viața de la capăt.

Întotdeauna a trăit cu un soi de furie. După ce și-a început viața la Montréal, a luat-o de la capăt la New York. Și apoi încă o dată, plecând la capătul celălalt al Canadei, în Vancouver. Când a revenit din Vancouver la Montréal m-a sunat și mi-a spus: „M-am întors la Montréal. Am cinci dolari în buzunar“. Pierduse tot ce agonisise în cei zece ani de exil. De ce oare a simțit periodic nevoia să retrăiască începutul?

La ceremonia de incinerare a fratelui meu, mi-am petrecut timpul cu Emy, nepoata lui. Emy avea 12 ani. Și ea, un fel de dezlădăcinată, chiar dacă s-a născut la Montréal. Printr-o ciudată alchimie, ne-am „distrat“ amîndouă pe seama straniului spectacol în care jucam. Ne amuza grupul mare de italieni venit să asiste la ceremonie; erau rudele prin alianță ale mamei ei, măritată cu un italian. Noi, românii, eram vreo 20; ei, italienii, vreo 50. În jur se vorbea cînd italiană, cînd franceză, cînd engleză; română mai puțin. Pînă și preotul Vasiliu, pe care l-am chemat să officieze ceremonia, vorbea cînd în română, cînd în franceză, cînd în italiană. Cum ar fi putut anticipa tatăl meu un astfel de drum pentru urmașii lui? Îl aveam aproape pe tata și ne miram împreună de tot ce se petrecea în jur.

La un moment dat, administratorul casei funerare ne-a chemat să „reglăm“ conturile. A privit cecul și ne-a întrebat dacă avem fonduri suficiente în bancă. Absurdul întrebării m-a făcut să rîd la cîtiva pași de ceremonia funerară a fratelui meu și i-am răspuns că cecul nu are acoperire și că toată familia va părăsi a două zi Montréalul. A acceptat gluma și nu a insistat. Pentru el, locul de muncă și moartea făceau casă împreună. Pentru noi, nu.

În fiecare anotimp al vieții, viziunea noastră despre existență și moarte se schimbă. În tinerețe, plecarea